

REPUBLICA MOLDOVA ÎN CONTEXTUL REALITĂȚILOR GEOPOLITICE CONTEMPORANE: OPORTUNITĂȚI ȘI CONSTRÎNGERI

Victor JUC,
doctor în filosofie, conferențiar universitar,
Academia de Științe a Moldovei
Veaceslav UNGUREANU,
doctorand, Academia de Științe a Moldovei

SUMMARY

The Republic of Moldova passes through a continuous process to identify its place and role within the regional geopolitical context, i.e. its geopolitical status. It strives to fix its own objectives based on the need to ensure vital national interests. The Republic of Moldova is also important for the West (NATO and EU) and for Russia from the geostrategical point of view, because it is an element of a larger geostrategical scheme, whose center is situated in the Black Sea area.

Republica Moldova este un stat nou, apărut pe scena Europei, aflată în plină schimbare din 1989. Un spațiu de confluență istorică între mai multe zone geopolitice, Republica Moldova contemporană se află în căutarea propriei identități. Fără îndoială, că viitorul său, încă incert, rezidă în capacitatea de a defini un proiect viabil și de a-și diversifica relațiile politice și economice externe, adică de a se include în rețelele de schimburi continentale în proces de reorganizare. Complexitatea sarcinii derivă, fără îndoială, și din faptul că vecinii săi imediați se află ei înșiși într-un proces de transformări profunde: democratizarea și reforma economică, în sfârșit angajată la sud, consolidarea suveranității naționale la nord. Ea ține, de asemenea, de faptul că acest tinăr stat este puțin cunoscut și urmează încă să-și ocupe locul pe harta lumii.

Euforia generală care a marcat sfârșitul „războiului rece” n-a durat prea mult. În

accepția lui V. Cibotaru, numărul conflictelor armate și al războaielor a crescut la sfârșitul sec. XX. Europa de Est și de Sud-Est tinde să devină un loc tot mai nesigur pentru unele state mici. Temerile de instabilitate și insecuritate la care se consideră a fi permanent expuse provoacă o “schizofrenie” generatoare de politici externe confuze și riscante, care vor erija aceste țări la statutul de factori corosivi ai afacerilor politice europene. Chiar aderînd la 28 iunie 2001, la Pactul de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est (în prezent Consiliul Regional de Cooperare, instituit la 27.02.2008 - n.a.), Republica Moldova mai continuă nefericita sa prestație de furnizor de instabilitate și incertitudine într-o zonă care comportă riscuri destul de grave [1].

Concomitent cu progresul general al științei și tehnicii, s-a schimbat esența pericolelor la care sînt expuse statele mici și modalitățile de prevenire și reacție la

ele. Războiul, în varianta sa clasică, devine un fenomen tot mai rar. El nu mai este purtat în spațiul real, ci mai degrabă în cel diplomatic și economic, precum și în hiperspațiul calculatoarelor, al mijloacelor moderne de telecomunicații și al sistemelor cosmice de informații. "Retrorăzboiul" este înlocuit de "postrăzboi", termen tot mai frecvent folosit de polemeologi pentru a desemna schimbările calitative importante.

Potrivit aceluiași autor, atît pentru statele mici, cît și pentru marile puteri, dimensiunea militară a securității tot mai mult este devansată ca importanță și actualitate de componentele sale politică, economică, ecologică și informațională. Cadrul specific în care s-a conturat pe harta Europei Republica Moldova și-a lăsat amprenta asupra viziunilor privind securitatea națională și primordialitatea revine securității energetice. În mod firesc, pe termen scurt, acest aspect poate fi chiar mai important ca cel militar sau politic, cel puțin, atîta timp cît de furnizarea agentului termic și al curentului electric depinde independența politică a țării și stabilitatea societății moldovenești [2].

Două aspecte conceptuale sînt extrem de importante: securitate pentru cine și contra cui? - consideră O. Serebrian. Definirea ambiguă a unor noțiuni implică difuzia raționamentelor și face imposibilă analiza judicioasă a securității unui stat. Din cauza unui fenomen mai rar înfîlînit pe harta politică contemporană a lumii, analistul se confruntă cu anumite dificultăți în studierea cazului Republicii Moldova. Este vorba de un fel de ilegalitate și de dedublare a acestui stat, cum poate fi considerat și cazul unor țări ca Austria sau Cipru. Existența României, de la care Imperiul Rus a anexat forțat Basarabia,

de la bun început punea sub semnul întrebării legalitatea independenței Republicii Moldova. În plus "ca și în Austria sau Cipru, noțiunea de naționalist nu se suprapune cu cea de patriot, or naționalist în cazul moldovenilor înseamnă naționalism românesc și antipatriotism moldovenesc. Statele în care noțiunile de patriotism și naționalism sînt antagoniste, sub aspect geopolitic sînt niște produse efemere, orice mare cataclism geopolitic punîndu-le la încercare existența". Acest fenomen a polarizat categoric societatea moldovenească și acum este unul din factorii determinanți ai complexității problemei securității Republicii Moldova. Într-adevăr, vorbim de securitatea Moldovei ca stat independent sau de securitatea unei societăți, pentru care reîntoarcerea la România ar putea fi aspirația majoră. Aceste două abordări sînt dacă nu opuse, atunci, cel puțin, diferite. Securitatea Moldovei ca stat independent constă în menținerea independenței politice externe, a suveranității și a integrității teritoriale. Or, unirea cu România ar însemna afectarea acestora. Indiferent de varianta aleasă, promovarea lor atrage imediat critici vehemente, fie din partea unioniștilor, fie din partea celor care pledează pentru independența politică a Republicii Moldova. „Pericolul” reîntregirii celor două țări a provocat în 1990 secesiunea transnistreană și găgăuză, deși anume acest scenariu este considerat de experți de la „Political Risk Services” cu cele mai mari avantaje economice și politice pentru Republica Moldova[3]. Pe de altă parte, focalizarea preponderentă, permanentă (deseori, și exagerată) a societății asupra problemelor identității naționale sau celor lingvistice are și alte scopuri: „...În societățile

postcomuniste, identificarea etnică sau națională este, înainte de toate, un mod de a defini comunitatea celor nevinovați și a-i identifica pe cei vinovați, responsabili de „problemele noastre” [4].

Problemele speciale legate de securitatea statelor mici au început să fie studiate încă în anii 50-60 ai sec. XX de către A. Fox, R. Rothstein și D. Vital – pentru a menționa doar o parte din marii înaintași. Aceștia și-au consacrat lucrările fundamentării ideii că “statele mici sînt ceva mai mult decît marile puteri cu literă mică”, susține E. J. Hobsbawm [5]. Relativ curînd, au apărut unele reacții contra utilității metodologice a noțiunii de stat mic și de securitate a statului mic, considerîndu-se că ea era lipsită de o valoare teoretică și analitică distinctă de cea furnizată de teoria securității marilor puteri. După dezmembrarea Uniunii Sovietice și a Iugoslaviei, sistemul internațional “s-a îmbogățit” cu mai multe noi state independente în Europa de Est și de Sud-Est, din care cauză studiile referitoare la securitatea și importanța statelor mici au revenit în actualitate și sînt deosebit de captivante, mai ales datorită reducerii importanței inegalității de forță.

În opinia noastră, în majoritatea cazurilor, noțiunea de stat mic nu poate fi definită necondiționat, nici din punct de vedere demografic, nici teritorial. Un stat poate fi considerat mic doar în comparație cu altul. De exemplu, România este un stat mic în comparație cu Rusia, dar este o putere mare față de Republica Moldova. Contează nu dimensiunile statelor, ci natura relațiilor. Mai mult ca atît, Republica Moldova (cu o suprafață de 33800 km² și o populație de 4350 mii loc.), conform datelor recensămîntului din 1989, este în poziție de inferioritate față de Israel (21000 km²,

5100 mii loc.). Chiar dacă din punctul de vedere al suprafeței și al populației aceste țări sînt similare, prima nu poate controla separatismul în regiunea sa estică, în timp ce a doua luptă cu întreaga lume arabă.

Ca și în cazul oricărui alt stat mic, analiza problemelor legate de securitatea Republicii Moldova nu poate fi înscrisă în cadrul unui model metodologic universal. O serie de factori și de variabile specifice îi conferă particularități deosebite. Astfel a fost adoptată la 22 mai 2008, noua Concepție a Securității Naționale care a fost determinată de schimbările pe plan național și internațional, care au epuizat efectele juridice ale vechii Concepții, adoptate în 1995. Documentul stabilește statutul de **neutralitate permanentă al Republicii Moldova**, ceea ce presupune că țara noastră nu este parte și nici nu va intra în blocuri militare, nu va participa la acțiuni militare și nu va admite prezența pe teritoriul său a unor trupe militare și armamente străine, **statutul de neutralitate permanentă este principiul de bază și piatra de temelie a Conceptului Securității Naționale**, astfel tot sistemul de securitate națională și toate acțiunile Republicii Moldova îndreptate spre asigurarea securității naționale vor fi bazate pe acest principiu. Adoptarea documentului constituie, de altfel, și un obiectiv prevăzut de Planul Individual de Acțiuni din cadrul Parteneriatului RM – NATO.

De asemenea, în opinia noastră, statutul de neutralitate permanentă este inactual pentru Republica Moldova. Perceput de elita politică de la Chișinău ca un mecanism de evacuare a trupelor militare ale Federației Ruse de pe teritoriul Republicii Moldova, acesta nu a realizat rezultate palpabile. Totodată, acest statut, avînd și

rolul de ancorare a Republicii Moldova în sfera de influență a Federației Ruse, fapt ce nu este negat de autoritățile centrale de la Moscova. O eventuală asigurare modernizată și eficientă a securității Republicii Moldova poate fi materializată doar prin consolidarea relațiilor cu NATO și, ulterior, dobândirea statutului de stat membru, care va justifica modificarea normei constituționale. Un asemenea scenariu este posibil doar în cazul bunelor relații dintre NATO și Federația Rusă ce pot fi stabilite în baza identificării obiectivelor, priorităților și imperativelor comune pe arena mondială.

Acest subiect este abordat pe larg atât în cercurile academice, cât și în societatea civilă. În accepția lui V. Lupan, statutul de neutralitate presupune și anumite responsabilități. Una dintre responsabilitățile centrale ale unui stat neutru este că acesta nu poate fi doar un consumator de securitate, statutul de neutralitate a însemnat istoric că statul în cauză a furnizat mai multă securitate decât statele beligerante [6]. Potrivit lui D. Dungaciu, problema neutralității Republicii Moldova există, de vreme ce „de fiecare dată când un moment de criză geopolitică apare în regiune, la Chișinău începe să se vorbească despre „neutralitatea” Republicii Moldova”. În situația în care „ocupația militară trebuia să poarte un nume, i s-a dat numele de neutralitate”, căci, spre deosebire de Elveția, Austria sau Finlanda, „neutralitatea Republicii Moldova este consecința unei înfringeri, nu a unei decizii libere”, pentru că „neutralitatea Republicii Moldova este raționalizarea unei stări de fapt, adică o tentativă de a explica, a defini ulterior un fapt petrecut peste capacitatea de control a Chișinăului” [7]. Potrivit lui A. Rácz, deși Concepția securității naționale a Republicii

Moldova, deja în vigoare, prevede neutralitatea permanentă a țării, care ar fi o opțiune doar atâta vreme, cât o țară ar fi în stare să-și asigure securitatea militară la un preț rezonabil [8]. J. Bugajski susține că neutralitatea statelor pe parcursul confruntării dintre Vest și Est din perioada „războiului rece” nu mai emite un semnal de independență și libertate în acțiuni. Aceasta presupune o vulnerabilitate deosebită față de presiunile exercitate de Federația Rusă, infiltrarea amenințătoare a serviciilor secrete ruse, a grupărilor economice și mafiote și o îndepărtare de proiectele europene și transatlantice. Drept rezultat, neutralitatea presupune izolare și pierderea suveranității [9]. Supoziția precum că, în condițiile geopolitice actuale, neutralitatea nu asigură securitatea statului la parametri înalți, este susținută de G. Istvan. Potrivit expertului, neutralitatea nu mai e percepută ca un concept valid și aplicabil, care ar totaliza interesele unei națiuni într-o lume în care competiția ideologică a războiului rece a luat sfârșit. Europa era redefinită astăzi în termeni politici, iar securitatea internațională și relațiile economice au devenit atât de complexe, încât izolarea de aceste sisteme existente a devenit un lux de nepermis, ori chiar imposibil de atins fără ca statele să-și piardă elemente vitale pentru propria lor existență, inclusiv suveranitatea ori cetățenii [10]. I. Mastac exprimă opinia că statutul de neutralitate permanentă prevede abținerea țării de la aderarea la blocuri sau alianțe militare. Totodată, fiecare stat - și mic, și mare - poartă o anumită responsabilitate privitor la menținerea stabilității și securității, atât proprii, cât și regionale, internaționale etc. [11].

În concepția lui S. P. Huntington, Re-

publica Moldova este situată dincolo de frontierele civilizației occidentale, în sfera influenței tradiționale rusești. Iar “o extindere NATO limitată doar la țările care sînt, din punct de vedere istoric, parte a creștinătății occidentale, garantează Rusiei excluderea Serbiei, Bulgariei, României, Moldovei, Belarusi și Ucrainei, afită timp, cît Ucraina va rămîne unită” [12]. S. P. Huntington în mod explicit “lasă” Rusiei dreptul de controlare a teritoriului considerat de influență tradițională rusească. În 2007, după aderarea României și Bulgariei la Uniunea Europeană, Federația Rusă pierde influența integrală asupra acestor state. În opinia noastră, în lumina ultimelor evenimente din spațiul balcanic de vest putem prezuma că Serbia va deveni, în viitorul apropiat, stat membru cu drepturi depline al NATO și Uniunii Europene, dat fiind faptul că stabilitatea acestei regiuni și viitorul acestei țări depinde în mare măsură de aceste organizații. Inițiativa lansată la 28 mai 2008 de către Polonia și Suedia în cadrul Uniunii Europene, care a fost susținută de membrii acestei organizații, de a constitui un proiect “Parteneriatul Estic” care va consolida relațiile de vecinătate în baza cooperării avansate a Uniunii Europene cu Republica Moldova, Ucraina, Georgia, Azerbaidjan, Armenia și Belarusi pentru o eventuală aderare a acestor state la Uniunea Europeană, este demnă de apreciat și implementat, deoarece actualmente Republica Moldova nu poate aspira mai mult decît la statutul de parteneriat privilegiat.

Securitatea unui stat mic poate fi abordată din două perspective:

1. Din perspectiva internă se consideră că acțiunile diplomatice pot determina nivelul securității unui stat mic. Aceasta

presupune o politică externă foarte activă, care să facă din statul mic “o stîncă solidă și de neclintit ... în calea curenților schimbători ai relațiilor internaționale”, susține O. F. Knudsen [13]. Referitor la acest subiect, Concepția politicii externe a Republicii Moldova, chiar dacă este fundamentată pe niște principii standarde și difuze (nerecurgerea la forță sau la amenințarea cu forța, reglementarea diferendelor internaționale prin mijloace pașnice etc.), prevede afirmarea țării în calitate de factor stabilizator pe plan regional ca una dintre prioritățile importante ale politicii externe [14]. Firește că acest obiectiv impune o activitate foarte complexă, independentă și chiar ușor agresivă în politica externă. Însă analiza evenimentelor internaționale, precum și a relațiilor bilaterale și multilaterale ale Republicii Moldova denotă că ea a fost uneori exagerat de afectuoasă față de Federația Rusă, ceea ce nu se încadrează în declarațiile de orientare europeană a țării.

În afară de gafele diplomatice, promovarea politicii externe active este inhibată și de controversatul statut de neutralitate permanentă a Republicii Moldova, principiu care a și stat la baza adoptării Concepției securității naționale. Care ar fi importanța lui pentru stabilitatea și securitatea Republicii Moldovei?

De fapt, Constituția din 1994 stipulează neutralitatea pentru a face ilegală dislocarea trupelor rusești pe teritoriul Republicii Moldova (contingentul din Transnistria). Pînă la summit-ul OSCE de la Istanbul din noiembrie 1999, Rusia s-a arătat foarte indiferentă față de prevederile constituționale ale Republicii Moldova, condiționînd retragerea trupelor sale cu sincronizarea soluționării conflictului transnistrean. La summit Rusia a garantat

evacuarea trupelor sale, dar nu atât din afecțiune față de statutul nostru de neutralitate, cât pentru a-și compensa prezența militară excesivă în Caucazul de Nord, precum și pentru a nu agrava definitiv relațiile cu Occidentul de care depinde financiar. Rusia ar prefera să fie anulat statutul de neutralitate permanentă al Republicii Moldova, pentru a-și îndreptăți cumva prezența militară în Transnistria. Pe de altă parte, această prevedere constituțională dă garanții sigure Republicii Moscova că nu vom putea trece în "cealaltă tabără".

2. Adepții celeilalte teorii consideră că doar factorii externi sînt pe măsură să influențeze major securitatea unui stat mic, fie că se au în vedere unele procese de dimensiuni globale sau continentale (extinderea UE sau a NATO), relațiile dominante între anumite mari puteri sau politicile promovate de anumite mari puteri față de statele mici. Și dacă se întîmplă ca acestea din urmă să supraviețuiască, este datorită faptului că îndeplinesc (uneori numai temporar) anumite funcții în aranjamentele de securitate ale marilor puteri.

Se poate considera că un factor extern care va influența în mod direct securitatea Republicii Moldova este noua direcție de extindere a Alianței. La rîndul său, direcția de extindere depinde de relațiile între principalii membri ai Alianței (SUA, Franța, Germania, Italia) și de ponderea fiecăruia în procesul decizional. Ele s-au angajat într-o polemică dură referitoare la modalitățile de suportare a costurilor extinderii și la direcțiile prioritare de extindere a Alianței, vizîndu-se nu doar lărgirea militară propriu-zisă, ci și cea politică. Sînt puse în joc strategiile și interesele politice manifestate de Alianță

pe parcursul ultimilor ani, perioadă în care a crescut importanța sa politică.

După cum s-a menționat, direcția de extindere este determinată de interesele strategice ale aliaților și de posibilitățile acestora de a le promova. Țări ca Franța și Italia sînt de părere că NATO ar trebui să-și extindă, în primul rînd, flancul sudic, pentru a putea preveni declanșarea conflictelor în această zonă. Anume acest scenariu este de interes major pentru Republica Moldova, beneficiile imediate fiind mai mari comparativ cu oricare altă evoluție posibilă a procesului.

O. Șofranksy abordează în lucrarea citată problema situației geopolitice a Republicii Moldova în termeni geoeconomici. După cum se știe, economia mondială constă din *centre și periferie* [15]. Centrele sînt niște aglomerații de industrie, cercetare și servicii care reprezintă zone extinse de bunăstare. Trei astfel de centre, Uniunea Europeană, Statele Unite și Japonia, s-au situat în fruntea economiei mondiale, decalajul dintre centre și periferie fiind considerabil. Periferia aprovizionează centrele cu materii prime și forță de muncă, iar unele zone periferice sînt în proces de transformare și apropiere de centre.

În accepția lui V. Cibotaru, într-o situație aparte se găsesc țările din "*zona gri*" – zona tampon între sisteme politice antagoniste. Acestea reprezintă spații dominate de riscuri politico-militare înalte și, pe acest motiv, evitate de investitorii internaționali. Situarea la o dublă periferie, între două centre, mărește disperarea situației unor state [16]. În opinia noastră, în asemenea conjunctură geopolitică Republica Moldova nu poate să se dezvolte deplin pe toate dimensiunile, ea nefiind capabilă doar să suporte acele presiuni de

ordin geopolitic care persistă în această zonă. Doar schimbarea acestui statut geopolitic poate revitaliza Republica Moldova. Acest proces necesită acțiuni complexe de identificare și valorificare a oportunităților ce ne poate oferi extinderea spre Est a UE și NATO.

Potrivit lui O. Serebrian, Republica Moldova, datorită amplasării sale geografice și conjuncturii regionale, nu are pentru moment o importanță geopolitică sau geoeconomică deosebită. Cele mai mari dezavantaje provenite din amplasarea geografică a Republicii Moldova sînt "situarea periferică" în raport cu spațiul integrării europene și cel al securității euroatlantice, lipsa unei ieșiri la Oceanul Mondial, prezența militară rusă, tendințele separatiste din estul și sudul țării, precum și instabilitatea generală din regiune. Se pare totuși că valoarea sa geopolitică pentru Federația Rusă și pentru puterile occidentale ar putea crește pe măsura extinderii NATO și UE spre est, iar odată cu aceasta vor apărea și premise reale pentru obținerea unei suveranități economice, fie și limitate.

În acest secol al comunicațiilor și vitezei, independența economică este una din condițiile de bază pentru asigurarea a ceea ce în geopolitică numim "suveranitate reală". Din păcate, Republica Moldova este foarte departe de a face față acestor sfidări, fiind poate țara cea mai vulnerabilă din punctul de vedere al independenței economice din întreg sud-estul Europei. Una dintre cauzele principale ale situației date o reprezintă lipsa resurselor energetice proprii și, în egală măsură, dependența de o singură sursă de import a agenților energetici și de o singură piață de desfacere a produselor finite. Astfel, conform ultimelor date, Republica Moldova

importă 97% din energia electrică. Cea mai mare parte din costurile pentru achiziția energiei electrice revine combustibilului lichid și gazului natural, agenții energetici avînd, în general, partea leului în importurile Republicii Moldova [17].

O. Serebrian exprimă opinia că situația economică a Republicii Moldova s-a agravat în mod deosebit după anul 1991, odată cu obținerea independenței și cînd lipsa resurselor energetice devine o pîrghie eficientă de control din partea vechii metropole. Începînd cu conflictul militar din 1992, Republica Moldova a devenit obiectul unui permanent șantaj economic, aplicat în diferite perioade de Federația Rusă, de separatiștii transnistrieni sau de unii și de alții.

Combustibilul, incluzînd petrolul, gazele naturale și cărbunele, reprezintă mai bine de jumătate din costul importurilor Republicii Moldova. Schimbările economice care s-au produs în Federația Rusă în ultimii opt ani datorită ascensiunii prețurilor la petrol (care rămîne sursa principală de resurse energetice pentru Republica Moldova), au condus la sporirea continuă a prețurilor agenților energetici, ele ajungînd și chiar depășind prețul de livrare de pe piața mondială. În aceste condiții, ar fi fost logic să se încerce o diversificare a surselor de import, care ofereau aceleași produse la prețuri identice sau chiar inferioare celor rusești, dar aveau marele avantaj de a proveni din alte țări decît vechea metropolă, pusă pe șmecherii politice și șantaj economic.

Republica Moldova rămîne, așadar, un exemplu crestomatic de dependență economică, susține autorul. Eforturile guvernului de a diversifica geografia comerțului țării și de a-i da un aer mai prooccidental au fost zadarnice. Repub-

lica Moldova capătă tot mai mult imaginea unui furnizor de materie primă agricolă ieftină, iar piața nepretențioasă a CSI pare să rămână cea mai seducătoare. Nu s-a semnalat vreun progres nici în domeniul diversificării surselor de import ale agenților energetici și nici utilizarea scundelor resurse energetice interne n-a reușit să fie raționalizată. Cele două centrale hidroelectrice, de la Dubăsari și Costești, au o capacitate prea mică și, în plus, sînt mult prea vechi pentru a contribui vizibil la acoperirea necesităților de energie electrică. Sursele cele mai la îndemînă de energie electrică rămîn centralele termice, care însă, din cauza lipsei unor surse de combustibil intern, nu apar ca o soluție deplină a situației [18].

Analizînd implicațiile geopolitice ale dependenței economice, în general, și energetice, în special, a Republicii Moldova față de Rusia și Ucraina, O. Serebrian reliefează faptul că unica soluție rezonabilă a acestei probleme ar fi integrarea plenară, economică și politică, a Republicii Moldova în Uniunea Europeană, chiar dacă orizontul acestei perspective la moment pare destul de îndepărtat.

În acest context, unii analiști economici își pun întrebarea: care va fi impactul aderării Republicii Moldova la Uniunea Europeană asupra economiei moldovenești și sîntem oare siguri de faptul că integrarea noastră plenară în Europa va avea doar rezultate economice pozitive? Pentru a da răspuns la această întrebare, trebuie să clarificăm care sînt caracteristicile mediului de afaceri european. În Tratatul Uniunii Europene este menționat că statele membre vor face tot posibilul pentru a asigura condițiile necesare competitivității industriei europene. Implicit, o probă a angajării efective a Republicii Moldova pe

calea integrării europene ar fi crearea unui mediu investițional favorabil și alinierea legislației în domeniul economic la standardele europene. În cazul integrării, va intra în vigoare principiul recunoașterii reciproce, iar procedurile administrative armonizate le vor permite agenților economici moldoveni să economisească timpul și banii ca urmare a simplificării și suprimării taxelor și a formalităților vamale, a suprimării formalităților necesare pentru plasarea unui produs pe piață în baza unei singure autorizații, emisă de o comisie națională specială. Armonizarea regulilor fiscale va permite prevenirea distorsiunilor și a inegalităților artificiale, instituite pentru a proteja firmele europene de concurența străină.

Datorită suprimării barierelor comerciale, vamale și economice, concurența sporită va impune reducerea marjelor de profit la toate firmele și la toți furnizorii externi care astăzi dețin poziții dominante sau de monopol pe piața noastră internă. S-a demonstrat că, cu cît o economie națională este mai izolată de cea mondială, cu atît sînt mai mari diferențele dintre prețurile de realizare și costurile pe unitate de producție.

Se va declanșa mecanismul “dușului rece”, care va elimina ineficiențele economice ale producătorilor. Firmele autohtone, expuse concurenței libere cu cele străine, vor fi nevoite să exerseze un efort suplimentar asupra costurilor lor de producție. Fenomenul care se manifestă azi în gestiunea majorității întreprinderilor din Republica Moldova este că, în absența presiunilor concurenților externi, sînt foarte prost utilizate capacitățile de producție, alocarea internă a resurselor financiare și umane este defectuoasă, factorii de producție sînt subutilizați, iar intențiile de

introducere a modelelor noi de management la întreprinderile mari se ciocnesc de interesele breslei politice moldovenești [19].

Un alt efect care va rezulta din sporirea concurenței va fi realocarea pozițiilor pe piață. Eliminarea unor firme autohtone mai puțin productive de către cele străine mai performante va avea un efect structural profund, iar eficiența pe ansamblul economiei naționale va spori considerabil. Pentru a elabora modalitățile de promovare a intereselor geoeconomice ale Republicii Moldova în spațiul geoeconomic european, trebuie să fie analizat sistemul de atribute geoeconomice ale Uniunii Europene, cele mai importante elemente ale căruia sînt fluxul de mărfuri, structura organizatorică a întreprinderilor și componentele efectului strategic care se dorește a fi obținut. Fluxurile europene ale mărfurilor îmbină în sine un spectru întreg de componente și trăsături specifice spațiului geoeconomic european. Aceste particularități sînt determinate de o serie întreagă de factori, a căror conștientizare este obligatorie pentru elaborarea unei strategii adecvate de integrare europeană.

Astfel, beneficiile pe care ni le promite integrarea europeană sînt evidente, dar cel mai important rezultat al acestui proces ar fi ruperea Republicii Moldova din ansamblul geoeconomic euroasiatic și readucerea ei în albia firească, precum și obținerea unei relative independențe și, mai ales, stabilități economice. Pentru moment însă constatăm, cu regret, că și după mai bine de un deceniu și jumătate de independență politică, independența economică a Republicii Moldova rămîne doar o aspirație. O aspirație pentru a cărei realizare facem prea puțin. Piatra de temelie a acestei suveranități economice

este, bineînțeles, asigurarea independenței energetice. Această problemă, plus problema transnistreană, sînt cruciale pentru existența sau durata agoniei acestei țări. Dacă Republica Moldova nu va reuși să întreprindă pași energici în vederea reorientării sale geoeconomice, riscăm să rămînem prizonieri ai spațiului euroasiatic pînă la următorul mare seism geopolitic, conchide O. Serebrian [20].

Referitor la poziția geopolitică, V. Croitoru constată că Republica Moldova are o situație destul de complexă. Din punctul de vedere al amplasării, Republica Moldova se află la frontiera geopolitică a două centre de putere (UE și Federația Rusă) și reprezintă o semienclavă între România și Ucraina. Dat fiind faptul că în zonă se ciocnesc interesele centrelor de putere, Republica Moldova se confruntă cu o presiune geopolitică puternică, de aceea are strict nevoie de a-și crea un așa sistem de relații cu vecinii direcți și cu cei indirecți, care i-ar permite să nu se scufunde într-un dezastru geopolitic, ce s-ar manifesta în menținerea subdezvoltării economice sau în pierderea unor teritorii în favoarea altor state. În situația geopolitică contemporană, Republica Moldova își exprimă poziția sa pe baza promovării intereselor sale naționale vitale: integritatea teritorială, stabilitatea internă, dezvoltarea economică [21].

Această supoziție este susținută pe bună dreptate și de O. Serebrian, completînd-o cu o caracteristică geostrategică a Republicii Moldova ce constă în poziția-tampon a acesteia între două grupări politico-militare – NATO și Organizația Tratatului de Securitate Colectivă. Chiar dacă rivalitatea dintre aceste două blocuri militare nu este una declarată, este evident că ele se află

într-o stare de antagonism latent, cele două valuri de extindere a NATO spre Est demonstrând cu prisosință acest lucru. O altă caracteristică importantă, în viziunea expertului, este interesul strategic și politic pentru Republica Moldova al unei mari puteri – Federația Rusă – care continuă să-și mențină aici și o prezență militară. În plus, Federația Rusă întreține politic și spiritual conflictul din estul Republicii Moldova, care rămâne unul dintre cele mai importante focare de instabilitate regională în zona Mării Negre. Acest lucru trezește potențialilor inamici ai Federației Ruse (SUA, UE, Turcia) un interes pentru Republica Moldova. Următoarele două motive decurg din amplasarea geografică, și anume - vecinătatea directă cu o putere regională, Ucraina, precum și cu o zonă de înaltă seismicitate politică – Balcanii. Firește, aceste două aspecte nu pot fi trecute cu vederea de geografii militari și geostrategii occidentali atunci când analizează importanța strategică a țării noastre. Totodată, susține în continuare O. Serebrian, printre marile dezavantaje geostrategice ale Republicii Moldova s-ar număra depărtarea de orice punct important militar-geografic (cele mai importante obiective sub acest aspect sînt gurile Dunării și portul Odesa, dar nici ele nu pot fi considerate ca obiective strategice prioritare), precum și depărtarea de orice zonă de interes geoeconomic sau lipsa unui interes geoeconomic direct în Republica Moldova. În condițiile „economizării” tot mai accentuate a politicii internaționale, aceste aspecte nu pot să nu se răsfrîngă asupra conduitei principalelor centre de putere în raport cu Republica Moldova. Absența unor „motive pozitive” de interes în țara noastră ne face foarte vulnerabili și ne obligă să procedăm la o valorificare

mai plenară a „motivelor negative” – prezența unui regim secesionist ostil Occidentului, antrenarea teritoriului nostru național în traficul internațional de arme, vecinătatea cu unele zone de turbulență capabile să pericliteze stabilitatea Occidentului. Din „exces” de modestie, în opinia expertului, Republica Moldova nu a reușit să valorifice nici măcar acest capital geostrategic, de teama să nu fie asociată cu imaginea unui stat instabil și vulnerabil. În consecință, Republica Moldova nu s-a debarasat de problemele cu care se confruntă, iar lipsa de mediatizare a acestor probleme i-a adus doar deservicii, inclusiv pe plan intern, conchide expertul [22].

V. Croitoru susține în continuare că direcția prioritară a strategiilor geopolitice ale Republicii Moldova reprezintă orientarea către UE ca cea opțiune care ar satisface interesele naționale. Nu întîmplător integrarea europeană a fost declarată drept un obiectiv strategic important al politicii de stat. Astfel, reieșind din poziția sa geopolitică, se poate constata că Republica Moldova, în context geopolitic, regional are o situație complexă și multidimensională. Aceasta înseamnă că problemele Republicii Moldova în plan geopolitic nu pot fi discutate și explicate dacă nu sînt luate în calcul raporturile dintre: UE – Rusia; UE – Ucraina; Rusia – Ucraina; Republica Moldova – Ucraina; Republica Moldova – Rusia.

Situația geopolitică în care este implicată în prezent Republica Moldova ne impune să atragem atenția asupra faptului că succesul relațiilor dintre UE și Republica Moldova trebuie evaluat prin prisma relațiilor dintre UE și Rusia, mai ales că ambele părți au interese specifice în zona la care ne referim. În domeniul politicii

externe, securității și apărării ambele părți (UE și Rusia) își acomodează pozițiile datorită învecinării între ele. Prezentul impune o acomodare la noile realități geopolitice într-o regiune foarte extinsă – de la Belarusi, prin Ucraina, Republica Moldova, și pînă în Georgia.

V. Croitoru susține, pe bună dreptate, că competiția dintre UE și Rusia are valențe de ordin geopolitic. Aici se regăsesc interese economice și strategice, dar schimbarea balanței geopolitice în favoarea unei părți determină și statutul geopolitic al ambilor concurenți. Cu cît mai mult se va extinde UE, cu atît potențialul său geopolitic se va mări. Extinderea europeană afectează nu doar potențialul geopolitic al Rusiei, dar și statutul său internațional. Treptat, Rusia pierde sfera sa „tradițională” de control în favoarea altei puteri. Doctrina „străinătății apropiate” sau Comunitatea Statelor Independente este un proiect geopolitic rusesc care suferă schimbări profunde, mai ales odată cu crearea GUAM-ului. Dacă pe parcursul anilor nouăzeci CSI a fost o organizație relativ funcțională, odată cu apropierea NATO și UE, după anul 2004, aceasta, ca structură, devine simbolică [23].

Așadar, de la declararea independenței sale, Republica Moldova se află într-un permanent proces de identificare a locului și rolului său în contextul geopolitic regional, adică a statutului său geopolitic. Ea tinde să-și fixeze propriile obiective reieșind din necesitatea asigurării intereselor naționale vitale. Unii cercetători ai politicii contemporane sînt siguri că potențialul geopolitic al Republicii Moldova nu este sub nici o formă însemnat în raport cu al celor două centre de putere, aceasta reieșind din indicatorii economici, demografici, dar și spațiali. Ambele puteri

abordează Republica Moldova dintr-o perspectivă mai mult geostrategică, deoarece statul nostru este un element al unei scheme geostrategice cu mult mai extinse, al cărei centru se regăsește în spațiul Mării Negre. În viitor, coliziunea dintre Federația Rusă și Occident se va da pentru controlul asupra spațiului pontic, care leagă, din punct de vedere geoeconomic, UE cu zonele cele mai bogate în resurse energetice – Bazinul Caspic, Asia Mijlocie și Golful Persic. Astfel, Republica Moldova este importantă din punct de vedere geostrategic și pentru Occident (NATO și UE), și pentru Rusia, ambele părți depun eforturi de a-și consolida pozițiile. Rusia încearcă să-și mențină influența în Republica Moldova prin conservarea conflictului transnistrean și susținerea comunității rusofone: problema transnistreană reprezintă cel mai dificil aspect al relațiilor dintre părți, deoarece refuzul Rusiei de a accepta soluționarea ei rezultă nu doar din raporturile sale cu Republica Moldova, dar și cu Occidentul (NATO și UE). Pentru Rusia, menținerea controlului asupra Transnistriei reprezintă o blocare a extinderii NATO și UE, iar Rusia va depune toate eforturile pentru a-și menține statutul geopolitic, folosind diverse instrumente politice și economice, conchide V. Croitoru [24].

Situația actuală a Republicii Moldovei nu este favorabilă pentru prosperitatea și stabilitatea ei, susține analistul A. Burian. În primul rînd, s-a redus considerabil teritoriul în comparație cu Moldova medievală, acest fapt fiind vulnerabil pentru obiectivele sale militare.

În al doilea rînd, Republica Moldova este separată de consumatorii principali ai mărfurilor sale de export, atît din Europa Occidentală, cît și din țările CSI, prin două

țări de tranzit (Ucraina și România), care au o influență considerabilă. Această situație reclamă necesitatea identificării posibilității de a depăși și chiar de a evita situații conflictuale și eventuale neînțelegeri, ceea ce condiționează caracterul dependent al deciziilor politicii externe moldovenești.

În al treilea rând, rămâne nestabilă situația politică internă din Republica Moldova, în special din cauza diferendului transnistrean nesoluționat și „acutizării periodice a problemei găgăuze și bulgare și apoi din cauza situației legate de problema a „două state românești”. Toate acestea alimentează starea conflictuală în societate și obligă organele puterii supreme din Republica Moldova să adopte măsuri energice, uneori chiar extreme, în sfera problemelor curente interne și externe de ordin politic.

În al patrulea rând, în urma pierderii piețelor tradiționale de desfacere a producției sale și reorientării doar parțiale spre noile piețe, potențialul economic al Republicii Moldova a scăzut considerabil. Mai mult, țările pe care anterior le considera parteneri și investitori importanți (Franța, Ucraina, România), deseori apar mai puțin în calitate de parteneri, și mai mult de concurenți, de exemplu, pe piața producției agroalimentare, vinicole, a articolelor de tutungerie [25].

Există oare pentru Republica Moldova dilema „UE – CSI”? Cu referință la această problemă, A. Gudîm consideră că, tradițional, sînt prezente două abordări diametral opuse. Prima, proeuropeană și fără compromis: „CSI nu are perspectivă în calitate de structură de colaborare multilaterală... pentru Republica Moldova un prim pas spre Europa este ieșirea din CSI (păstrării legăturilor bilaterale cu țările

membre ale acestei structuri)”.

A doua, o abordare mult mai pragmatică: „Noi trebuie să fim peste tot, unde putem obține beneficii”. Realitatea însă este de altă natură, ponderea comerțului cu țările CSI în comerțul exterior al Republicii Moldova constituie 52-57%, inclusiv importul de resurse energetice – 80%. Se contestă și „structura internațională virtuală” a CSI, care se apreciază a fi una fără perspectivă. Mai mult decît atît, „a ieși din CSI, păstrînd relațiile bilaterale”, este o schemă ce va aduce mari prejudicii economiei țării.

Prin urmare, integrarea europeană oferă o șansă istorică societății moldovenești și, în special, noii sale generații. Avantajele apropierei Republicii Moldova de UE țin de sfera politicii, economiei și vieții sociale. Din punct de vedere politic, aceasta semnifică continuitatea procesului democratic, creșterea gradului de securitate a țării și cetățenilor săi; din punct de vedere economic – eliminarea sindromului de „economie periferică”, lărgirea accesului pe piața europeană comună, la fondurile de dezvoltare, investiții și noi tehnologii; în aspect social – apropierea de standardele europene pentru învățămînt, protecția muncii, sănătate, folosirea resurselor naturale și de informație. În același timp, vor fi necesare timp, eforturi și cheltuieli pentru armonizarea legislației, restructurarea economiei, instruirea resurselor de muncă, modernizarea infrastructurii etc. Toate acestea însă, în final, vor spori competitivitatea țării în cadrul proceselor de integrare europeană [26].

În situația geopolitică creată, Republica Moldova încearcă să intre în astfel de scheme regionale, care i-ar permite să iasă din zona de coliziune dintre Occident și

Rusia. Ca o perspectivă posibilă de soluționare a situației geopolitice conflictuale poate fi considerată ideea de integrare în structurile euroatlantice, care presupune includerea Republicii Moldova, cu tot teritoriul recunoscut internațional. Un scenariu posibil ar fi ca linia de coliziune să fie deplasată spre Est, posibil pe teritoriul ucrainean. Ucraina de Est și Crimeea sînt regiuni cu populație majoritară rusă, economic sînt dependente de Rusia, iar în Crimeea Rusia deține cea mai mare bază militară de la Marea Neagră. În așa fel, Rusia ar avea suficiente pîrghii pentru a stabili în acele regiuni linia de coliziune cu Occidentul, astfel că nu trebuie diminuat

factorul ucrainean în relațiile dintre Republica Moldova și Rusia, precum și relațiile dintre Occident și Rusia.

Așadar, din punctul de vedere al poziției geopolitice, Republica Moldova se află într-o zonă de maximă intensitate geopolitică. Teritoriul Republicii Moldova reprezintă un segment al liniei de coliziune dintre UE și NATO, pe de o parte, și Federația Rusă, pe de altă parte. După 1 ianuarie 2007, cînd Republica Moldova a devenit vecină directă a spațiului UE și NATO, situația geopolitică a țării noastre capătă noi configurații, care necesită idei și acțiuni adecvate.

BIBLIOGRAFIE

1. Cibotaru, Viorel. *Republica Moldova și comunitatea internațională*. Curs universitar. – Chișinău, 2001. – P. 13-14.
2. Ibidem. – P. 14.
3. Serebrian, Oleg. *Va exploda estul? Geopolitica spațiului pontic*. – Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1998. – P. 119.
4. Șofranski, Octavian. *Republica Moldova: capital geopolitic*. – Chișinău, 1999. – P. 92.
5. Hobsbawm, E. J. *Națiuni și naționalism din 1780 pînă în prezent. Program, mit, realitate*. – Chișinău, Ed. ARC, 1997. – P. 169.
6. Lupan, Vlad. *Peste un deceniu de neutralitate, mai mult de zece ani de cooperare cu NATO*, articol publicat la 13 ianuarie 2009 (disponibil la adresa <http://www.ape.md> – accesat la 21.06.2009).
7. Dungaciu, Dan. *Efectele nefaste ale neutralității asupra Moldovei*, articol publicat la 21.03.2008 (disponibil la adresa <http://www.moldova.org> – accesat la 28.06.2009).
8. Rácz, András. Interviu publicat la 18.12.2008 (disponibil la adresa <http://www.viitorul.org> – accesat la 15.06.2009).
9. Bugajski, Janusz. Interviu publicat la 04.12.2008 (disponibil la adresa <http://www.viitorul.org> – accesat la 03.07.2009).
10. Istvan, Gyarmati. Interviu publicat la 13.11.2008 (disponibil la adresa <http://www.viitorul.org> – accesat la 03.07.2009).
- II. Mastac, Ion. *Conceptul securității naționale a Moldovei pentru noul mileniu*, în Revista „Institutul de Politici Publice”, Apărarea și securitatea națională a Moldovei anul 2001. Ed. Chișinău, 2001. – P. 8.

12. Huntington, Samuel. - P. *Ciocnirea civilizațiilor*. – București, Ed. Antet, 1997. - P. 237.
13. Knudsen, Olaf, F. *Analizarea securității statului mic: rolul factorilor externi. NATO: ce este, ce va fi. Noua Europă și securitatea statelor mici*. – București, 1996. - P. 140.
14. Concepția politicii externe a Republicii Moldova // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 20, 6 aprilie 1995.
15. Durand, Marie-Francoise. Levy, Jacques. Retaille, Denise. "*Le monde: Espace et systemes*", Presses de la fondation națională des sciences politiques & Dalloz, 1993.
16. Cibotaru, Viorel. Op. cit. - P. 17.
17. Serebrian, Oleg. *Politică și geopolitică*. – Chișinău, Ed. Cartier, 2004. - P. 23.
18. Ibidem. - P. 24-25.
19. Ibidem. - P. 26-28.
20. Ibidem. - P. 28-29.
21. Croitoru, Vasile. *Politologie: manual pentru specialitățile nonprofil*. – Chișinău, Ed. CEP USM, 2007. -P. 342.
22. Serebrian, Oleg. *Despre geopolitică*. – Chișinău, Ed. Cartier, 2009. - P. 76-77.
23. Croitoru, Vasile. Op. cit. - P. 342-343.
24. Ibidem. - P. 343-345.
25. Burian, Alexandru. *Relațiile internaționale, politica externă și diplomația*. – Chișinău, Ed. CEP USM, 2007. - P. 372-373.
26. Gudîm, Anatol. *Republica Moldova și Uniunea Europeană ca parteneri*. – Chișinău, 2002. - P. 21-22.

Prezentat: 11 februarie 2010.

Recenzent: Pantelimon VARZARI, doctor în filosofie, conferențiar universitar.

E-mail: juc.victor@gmail.com